

Indhold

Liste over tekstbokse	13
Liste over figurer	15
Liste over tabeller	17
Forord	19
Om forfatteren	21

Kapitel 1 At opnå viden om børn

23

Hvad er børnepsykologi?	23
<i>Definition og mål</i>	23
<i>Metoder</i>	26
<i>Tværsnitsundersøgelser og longitudinelle undersøgelser</i>	28
Hvad skal vi med børnepsykologi?	29
<i>At finde svar på spørgsmål: den subjektive måde</i>	30
<i>At finde svar på spørgsmål: den objektive måde</i>	32
<i>Teoriens betydning</i>	37
RESUMÉ	38
LITTERATURFORSLAG	39

Kapitel 2 At være barn – hvad vil det sige?

41

Hvad er et barn?	41
Et historisk perspektiv	42
<i>Barnet som en lille voksen</i>	43
<i>Barnet som offer</i>	45
<i>Barnet i dag</i>	46
Et kulturelt perspektiv	49
<i>Forskelle i børneopdragelse</i>	49
<i>Individualistiske og kollektivistiske orienteringer</i>	52
<i>Et tværkulturelt perspektiv på personlighedsudvikling</i>	55
Voksnes opfattelse af børn	56
<i>Forudfattede meninger</i>	56
<i>Sammenhængen med barnets udvikling</i>	58
RESUMÉ	60
LITTERATURFORSLAG	61

Kapitel 3 At begynde livet

63

Vor arv	64
<i>Genetisk overførsel</i>	64
<i>Genetiske forstyrrelser</i>	67
<i>Arv og miljø</i>	69
<i>Fakta og fiktion vedrørende gener</i>	76
Fra undfangelse til fødsel	78
<i>Stadierne i den prænatale udvikling</i>	79
<i>Miljømæssig påvirkning af den prænatale udvikling</i>	81

Det nyfødte barns tilpasning til verden	87
<i>Fødslen og dens psykologiske konsekvenser</i>	87
<i>For tidligt fødte børn</i>	89
<i>Hvordan verden ser ud for et nyfødt barn</i>	93
<i>Handlingsmønstre og hjernen</i>	101
<i>Forældrenes tilpasning</i>	108
RESUMÉ	111
LITTERATURFORSLAG	113

Kapitel 4 Dannelse af relationer

115

Relationer – hvad er det?	117
Familier	119
<i>Familier som systemer</i>	120
<i>De mange forskellige familier og barnets udvikling</i>	126
<i>Skilsmisse og dens konsekvenser</i>	131
Udvikling af tilknytning	134
<i>Hvad er tilknytning, og hvordan fungerer den?</i>	135
<i>Udviklingens forløb</i>	136
<i>Tryghed-utryghed</i>	141
<i>Indre arbejdsmodeller</i>	146
Relationer mellem jævnaldrende	149
<i>Horisontale og vertikale relationer</i>	150
<i>Betydningen af relationer til jævnaldrende for barnets udvikling</i>	153
<i>Status inden for jævnaldrendegruppen</i>	155
RESUMÉ	158
LITTERATURFORSLAG	159

Kapitel 5 Følelsesmæssig udvikling

161

Hvad er følelser?	163
<i>Definition og funktioner</i>	163
<i>Biologisk grundlag</i>	165
<i>Udviklingens forløb</i>	170
Børns forestilling om følelser	171
<i>Følelssprogets opståen</i>	173
<i>Samtaler om følelser</i>	174
<i>At tænke over følelser</i>	177
Socialisering af følelser	181
<i>At tilegne sig udtryksregler</i>	183
<i>Forældrenes indflydelse</i>	185
Følelsesmæssig kompetence	190
<i>Hvad er følelsesmæssig kompetence?</i>	190
<i>Fra ydrekontrol til selvkontrol</i>	192
<i>Hvorfor har børn forskellig følelsesmæssig kompetence?</i>	195
RESUMÉ	199
LITTERATURFORSLAG	200

Kapitel 6 Barnet som videnskabsmand: Piagets teori om kognitiv udvikling

203

Overblik	204
<i>Mål og metoder</i>	205
<i>Teorien grundlæggende fortalt</i>	209
Stadierne i den kognitive udvikling	213
<i>Den sensomotoriske periode</i>	214
<i>Den præoperationelle periode</i>	218

<i>Den konkret-operationelle periode</i>	225
<i>Den formelt-operationelle periode</i>	230
En vurdering af Piagets teori	232
<i>Bidrag</i>	232
<i>Mangler</i>	234
RESUMÉ	241
LITTERATURFORSLAG	243

Kapitel 7

Barnet som lærling: Vygotkskys teori om sociokognitiv udvikling

245

Overblik	246
<i>Manden</i>	246
<i>Teorien</i>	247
Fra at blive hjulpet af andre til at blive selvhjulpen	255
<i>Hvad sker der i den nærmeste udviklingszone?</i>	255
<i>Hvordan hjælper voksne børn i deres udførelse af opgaver?</i>	257
<i>Hvad er effektiv hjælp?</i>	263
<i>Kan jævnaldrende fungere som tutorer?</i>	265
<i>Hvilken betydning har kulturelle faktorer i voksnes undervisning af børn?</i>	266
<i>Er det bedre at løse problemer i fællesskab end alene?</i>	270
Evaluering	272
<i>Bidrag</i>	272
<i>Mangler</i>	274
RESUMÉ	276
LITTERATURFORSLAG	277

Kapitel 8 Børn som informationsbehandlere

279

At opstille modeller over hjernens aktivitet	279
<i>Er hjernen en computer?</i>	280
Hvad er tænkning?	286
<i>Hvordan kan vi studere tænkning hos børn?</i>	286
<i>Symbolsk repræsentation: sprog, leg, tegning</i>	291
At organisere bevidstheden	304
<i>At danne begreber</i>	305
<i>At konstruere scripter</i>	309
Hukommelsen	311
<i>Hvad er hukommelse?</i>	311
<i>Udvikling af hukommelse</i>	313
<i>Autobiografisk hukommelse</i>	319
<i>Børn som øjenvidner</i>	322
At tænke over andre mennesker	323
<i>At beskrive andre mennesker</i>	324
<i>At forklare andre mennesker</i>	326
RESUMÉ	330
LITTERATURFORSLAG	332

Kapitel 9 At bruge sprog

335

Hvad er sprog?	336
<i>Sprog: begreb og anvendelse</i>	336
<i>En særlig menneskelig evne?</i>	340
Hvordan lærer børn sprog?	343
<i>De første ord</i>	345
<i>At danne sætninger</i>	348

<i>Er der kritiske perioder i barnets sprogtilegnelse?</i>	351
<i>Kommunikativ kompetence</i>	358
<i>En bemærkning om at læse og skrive</i>	361
At forklare, hvordan børn tilegner sig sprog	364
<i>Behavioristiske teorier</i>	364
<i>Nativistiske teorier</i>	366
<i>Teorier, der bygger på social interaktion</i>	367
RESUMÉ	377
LITTERATURFORSLAG	378

Kapitel 10 Mod voksenlivet

381

At blive en person	382
<i>Det biologiske grundlag for individualiteten</i>	382
<i>At konstruere et selv</i>	384
<i>Hvad er selvværd, og hvordan udvikler det sig?</i>	388
<i>Selvet i teenageårene</i>	391
<i>Hvad påvirker udviklingen af selvet?</i>	395
<i>At udvikle en fornemmelse af køn</i>	400
Kontinuitet og forandring	406
<i>At undersøge kontinuitet</i>	408
<i>Prædiktion på baggrund af tidlig adfærd</i>	411
<i>Prædiktion på baggrund af tidlige erfaringer</i>	418
<i>At spore udviklingens forløb</i>	422
RESUMÉ	425
LITTERATURFORSLAG	427
Ordliste	429
Litteraturliste	435
Navneindeks	459
Emneindeks	465

Forord

Børn er fascinerende, og børn er vigtige – to meget gode grunde til at ville vide mere om dem. De er fascinerende, fordi de på samme tid er ligesom voksne og dog forskellige: På den ene side har de helt åbenbart forudsætningerne for at udvikle samtlige de anlæg og evner, vi sætter så høj pris på hos voksne mennesker, og samtidig har de særlige aldersspecifikke evner og behov, som vi bliver nødt til at anerkende, respektere og tage hånd om. En anden grund til, at børn er fascinerende, er, at indbegrebet af det at være barn er at ændre sig, og det er en intellektuel udfordring og en følelsesmæssig tilfredsstillelse at følge, hvordan det nyfødte barn udvikler sig – fra spædbarn til børnehavebarn, skoleelev og teenager – og redegøre for de underliggende mekanismer. Har oplevelserne i de allerførste år varige følger for udviklingen af barnets bevidsthed? I hvilket omfang bestemmes vi af vor genetiske arv? Hvorfor er visse børn hurtigere til at lære at tale? Hvordan påvirkes børn i forskellige aldre af skilsmisse? Findes der en optimal måde at lære børn at løse problemer på? Disse og mange andre spørgsmål opstår i det daglige arbejde med at tage sig af og opdrage børn, og det er spørgsmål, vi gerne vil finde svarene på, om ikke andet for at tilfredsstille vor nysgerrighed.

Men børn er også vigtige, fordi vort samfunds fremtid afhænger af den måde, hvorpå vi opdrager og uddanner den næste generation. Og endnu en gang opstår der en lang række spørgsmål i den forbindelse. Findes der bestemte, »rigtige« måder at opdrage børn på og hjælpe dem til at virkeliggøre deres potentiale? Er der risikofaktorer, som vi bør være opmærksomme på og undgå? Er tidlige tegn på aggressivitet hos barnet en advarsel om senere voldelighed og kriminalitet? Er børn i stand til at kompensere for ikke at have gjort en række vigtige erfaringer på det sædvanlige tidspunkt, f.eks. etablering af et tæt forhold til forældrene i spædbarnsalderen eller at stifte bekendtskab med trykte tekster allerede lang tid før skolealderen? Svarene på disse spørgsmål har ikke alene betydning for dem, der har ansvaret for barnets opvækst; de er også en hjælp til dem, der har ansvaret for at udstikke retningslinjer for uddannelses-, sundheds- og socialpolitik, der kan fremme børnenes interesser.

Børnepsykologien forsøger at besvare spørgsmål som de ovenstående ved at

etablere en fond af informationer gennem objektive undersøgelser. I stedet for blot at udtrykke bestemte personers subjektive opfattelse drager børnepsykologien konklusioner om børns udvikling på et faktisk grundlag. Selvom børnepsykologien stadig er en meget ung videnskab, har den gennemgået en fantastisk udvikling over de sidste 50 år. Det ville være umuligt, endog uhensigtsmæssigt, at forsøge at få alle børnepsykologiens aspekter med i en relativt koncis indføring som denne. I stedet forsøger denne bog at give et overblik over de seneste års væsentligste nye resultater inden for de mest omdiskuterede områder. Bogen er således tænkt som en indføring i, hvad børnepsykologi er, og hvad børnepsykologien har opnået som disciplin. Bogen er skrevet for enhver, der ønsker at finde ud af, hvad børnepsykologien kan tilbyde – hvad enten det er, fordi de står for at skulle påbegynde et kursus i psykologi, eller fordi emnet er relevant for deres arbejde som lærer, socialarbejder, psykiater, advokat eller simpelthen på grund af nysgerrighed med hensyn til, hvad der egentlig motiverer børn. Bogen er skrevet, så den kan læses af en person, der ikke har et forudgående kendskab til emnet. Selvom jeg har forsøgt at undgå tekniske begreber, har det i visse tilfælde været nødvendigt at anvende sådanne. Disse er trykt med fed skrift, og første gang de optræder i teksten, ledsages de af en definition i marginen. Bagest i bogen findes der endvidere en ordliste med definitioner af samtlige begreber. Endelig optræder der en række grå bokse i teksten, hvori bestemte problemstillinger, som optræder i teksten, behandles mere indgående. Ved afslutningen af hvert kapitel findes der en liste med yderligere litteraturhenvisninger for dem, som måtte ønske at gå i dybden med de emner, der diskuteres i bogen. Det kan meget vel vise sig, at et af kriterierne på denne bogs succes er det omfang, i hvilket den kan inspirere læserne til at drage nytte af disse henvisninger og fortsætte deres arbejde med disse spørgsmål.

Rudolf Schaffer
University of Strathclyde
Glasgow, Scotland